

Проблема визначення критеріїв оцінювання анотаційного і реферативного перекладу у старших класах шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови

У статті визначено й обґрунтовано критерії оцінювання рівня сформованості навичок та розвитку вмінь учнів старших класів в анотаційному і реферативному перекладі та запропоновано шкалу оцінювання цих видів перекладу.

Ключові слова: анотаційний переклад, реферативний переклад, критерії оцінювання.

Шевелько Е. А. Проблема определения критериев оценивания аннотационного и реферативного перевода в старших классах

В статье определены и обоснованы критерии оценивания уровня сформированности навыков и развития умений учащихся старших классов в аннотационном и реферативном переводе и предложена шкала оценивания этих видов перевода.

Ключевые слова: аннотационный перевод, реферативный перевод, критерии оценивания.

Shevelko K. The Criteria of Estimating Abstract and Gist Translation among Senior Schoolchildren

The article defines criteria of estimating the level of skills and abilities development in abstract and gist translation among senior schoolchildren. The author also suggests the scale of assessment for these kinds of translation.

Keywords: annotative translation, gist translation, criteria of estimation.

Реферування та анотування є невід'ємними процесами, необхідними для успішної навчально-пізнавальної діяльності старшокласників. У поєднанні з оволодінням професійними знаннями, навичками й уміннями перекладу вони відкривають перед учнями широкі можливості у пошуку інформації з різних галузей знань, включаючи періодичні видання іноземною мовою, сприяють більш глибокому розумінню змісту прочитаного англомовного джерела, створюють передумови для аналізу й оцінки рідною мовою змісту прочитаного, виокремлення головного, здійснення аналітико-синтетичної обробки іншомовної інформації для її подальшого використання, а згодом для розвитку вміння виконувати анотаційний (АП) і реферативний переклад (РП). Доцільним, на нашу думку, є використання для навчання цих видів перекладу аутентичних англомовних публіцистичних текстів, зокрема журнальних тематичних статей, адже саме їхній матеріал дозволяє знайомити учнів з культурою, суспільними процесами, особливостями менталітету і життя соціуму тієї країни, мова якої вивчається. Використання матеріалів преси сприяє появі пізна-

вальної мотивації в учнів, оскільки вони звертаються до джерела інформації, яким користуються носії мови. А читання, анотування і реферування англомовних журнальних тематичних статей не лише потребує знань реалій, культури, способу життя країни, мова якої вивчається, але й стає цінним джерелом таких знань [7, с. 4–5].

Навчання будь-якої іншомовної мовленнєвої діяльності передбачає контроль за успішністю цього процесу. Для створення ефективної методики навчання АП і РП необхідно розробити критерії, які дозволять об'єктивно визначити рівень сформованості навичок та вмінь у визначених нами видах перекладу.

Виходячи з викладеного вище, метою цієї статті є розробити й обґрунтувати методичні критерії оцінювання рівня сформованості навичок та вмінь АП і РП англомовних журнальних тематичних статей.

Для визначення необхідних критеріїв ми звернулися до методичних досліджень з питань контролю рівня розвитку іншомовних навичок і вмінь.

Визначення переліку умінь учнів, рівень розвитку яких підлягає оцінці у процесі навчання АП і РП, було обмежено двома умовами. По-перше, відповідно до програмних вимог для шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови до 10-го класу учні не знайомі з перекладом як діяльністю у професійному контексті. З іншого боку, компетенція у читанні і письмі, які, поряд зі спеціальними перекладацькими діями, є психолінгвістичною основою письмового перекладу, в них уже сформована. Звідси випливає висновок про те, що на початок 10-го класу ми маємо змогу констатувати рівень розвитку лише умінь читання і письма (точніше, стислого письмового переказу). Це дало нам підстави для того, щоб визначити критерії оцінювання умінь АП і РП.

Специфіка АП і РП як особливих видів письмового перекладу, продуктом яких є вторинний текст, що зазнав смислової компресії (анотация і реферат відповідно), дають нам підстави врахувати результати досліджень, присвячених питанням критеріїв оцінювання письма [1; 6; 10; 13], особливо його скороченого виду [2; 4]. Їхній аналіз свідчить про те, що серед головних критеріїв методисти виокремлюють такі показники успішного створення письмового продукту як змістовність, лексичне наповнення та дотримання граматичних, орфографічних і пунктуаційних норм

[1, с. 148; 6, с. 122; 10, с. 136; 13, с. 134], що забезпечується також і правильним оформленням створеного тексту щодо абзаців, розташуванням окремих елементів тексту на сторінці та відповідністю загального обсягу тексту вимогам завдання. Окремо авторами виділяється необхідність достатнього й адекватного використання засобів міжфразового зв'язку, що підтримує думку про необхідність врахування критерію *змістової цілісності* під час виконання письмової роботи.

Враховуючи жанрові особливості анотації як вторинного тексту, який створюється шляхом переробки матеріалу першоджерела у стислому вигляді [4, с. 59], не можемо не погодитись із думкою про необхідність розгляду таких критеріїв оцінювання як повнота розуміння тексту оригіналу, наявність другорядної інформації, наявність змістових перекручень, привнесення особистісної інформації та вміння компресувати інформацію, запропонованими Т. М. Корж [4, с. 130]. Для досягнення однорідності у термінах і відповідності критеріїв предмету нашого дослідження ми дещо трансформували назви деяких з них під час розробки критеріїв та параметрів оцінювання АП і РП. Так, “наявність другорядної інформації” було замінено “відсутністю другорядної інформації”; “наявність змістових перекручень” і “привнесення особистісної інформації” отримали назви “відсутність змістових перекручень” (термін Л. К. Латишева [5, с. 164]) та “відсутність особистісної інформації” відповідно; “кількість речень у анотації” – “обсяг висловлювання”, “уміння компресувати інформацію” – “застосування компресії”. Параметр повноти розуміння тексту був реалізований у межах інших критеріїв, що відповідають за зміст і логіку викладу, зміст яких буде викладено нижче.

Далі розглянемо критерії, запропоновані методистами і перекладознавцями для оцінювання письмового перекладу.

Аналіз робіт В. Н. Комісарова, Л. М. Черноватого, Л. К. Латишева, А. Л. Семьонова, Т. Д. Пасічник, О. О. Козленкової, М. С. Перевьорткіної, Т. В. Попової, С. В. Трофімової показав, що для визначення рівня розвитку навичок і вмінь письмового перекладу необхідно передусім враховувати такі показники як змістовий аспект тексту перекладу (ТП), який залежить від повноти розуміння тексту оригіналу (ТО) перекладачем [11; 14], а також рівня смислової еквівалентності й адекватності передачі ТО мовою перекладу [15, с. 237]. У межах цього критерію Л. Л. Латишев пропонує також враховувати відсутність змістових перекручень, яка призводить до одного із суттєвих недоліків у трансляції змісту ТО у ТП [5, с. 164]. Наступний критерій, який об'єднує погляди дослідників, це точність передачі комунікативних намірів автора ТО й урахування очікувань адресата/вимог

замовника ТП [5; 8; 15], яка передбачає відповідність мовленнєвій ситуації, у межах якої буде використано ТП. Дотримання цього критерію неможливе без урахування жанрових і стилістичних особливостей тексту, що перекладається, оцінка яких реалізовується у межах критеріїв жанрово-стилістичної відповідності [3; 9] або ступеня відповідності ТП дискурсивним та жанровим характеристикам ТО [15]. Окреслюючи формальний (мовний, на відміну від мовленнєвого) бік виконання письмового перекладу, згадані автори визнають необхідним враховувати правильність мовного (лексична, граматична й стилістична еквівалентність) [3; 8; 9; 11; 14], а також позамовного [8] оформлення під час перекладу.

Розглядаючи АП і РП як особливі види письмового перекладу, у процесі виконання яких має місце мовна трансформація, яка полягає у переробці ТО і продукуванні якісно нового тексту, ми погоджуємося з думкою Л. М. Черноватого про те, що оцінювання продукту такого перекладу повинно здійснюватися за тими ж принципами, що й у еквівалентному перекладі з відповідною поправкою на специфіку гетеро-валентного виду [15, с. 246]. Ця специфіка буде врахована нами у групі критеріїв, які контролюють *жанрову відповідність АП і РП*.

Крім цього, слід присвятити достатньо уваги лексичній та граматичній еквівалентності під час створення вторинного тексту для забезпечення лексичної і граматичної відповідності між ТО і ТП та уникнення перекручень у змістовому контексті. Ця вимога буде реалізована у межах критерію “*адекватність та еквівалентність перекладу*”, який передбачає відбір і використання необхідних лексичних і граматичних засобів мовою перекладу під час його виконання.

Отже, обов'язковими показниками для оцінювання якості АП і РП повинні бути точність передачі змісту і логіки ТО, врахування жанрових особливостей ТП, мовне й позамовне оформлення ТП. Зауважимо, що ці критерії були актуальними і для оцінки розвитку умінь скороченого письма, яку ми розглянули вище. Однак під час перекладу мовна правильність набуває дещо іншого значення – з одного боку, вона повинна забезпечити доречність використаної лексики і граматики в умовах не моно-, а білінгвальної діяльності, якою є переклад. Саме тому критерії “відповідність використаної лексики” і “відповідність використаної граматики” стануть параметрами у межах групи “Адекватність та еквівалентність перекладу”. З іншого боку, мають бути враховані дотримання норм орфографії і пунктуації та обсяг висловлювання, які ми об'єднали у межах критерію *мовного і позамовного оформлення ТП*.

Для математичної інтерпретації оцінки АП і РП ми пропонуємо здійснювати нарахування балів, визначаючи ступінь відповідності виконаної роботи

Таблиця оцінювання АП і РП та розподілу балів за критеріями

Параметри оцінювання АП	Ступінь дотримання критерію	Бали	Максимально можлива кількість балів	Бали	Ступінь дотримання критерію	Параметри оцінювання РП	
I. Змістовність (30 балів)							
• змістова точність	повністю достатня	10-9	10	10-9	повністю достатня	• змістова точність	
	частково достатня	8-4		8-4	частково достатня		
	недостатня	3-0		3-0	недостатня		
• повнота передачі змісту ТО у формулюванні:			20			• повнота передачі змісту ТО	
- теми статті	повністю достатня	5-4	5	10	10-9	повністю достатня	- згадування усіх головних тем статті
	частково достатня	3-2			8-4	частково достатня	
	недостатня	1-0			3-0	недостатня	
- мети написання статті	повністю достатня	5-4	5	10	10-9	повністю достатня	- відповідність логіці викладу ТО
	частково достатня	3-2			8-4	частково достатня	
	недостатня	1-0			3-0	недостатня	
- головної та другорядної ідеї статті	повністю достатня	5-4	5				
	частково достатня	3-2					
	недостатня	1-0					
- висновків/ рекомендацій автора	повністю достатня	5-4	5				
	частково достатня	3-2					
	недостатня	1-0					
II. Жанрова відповідність (48 балів)							
• використання прийомів смислового згортання	повністю достатне	12-10	12	12-10	повністю достатне	• використання прийомів смислового згортання	
	частково достатне	9-5		9-5	частково достатне		
	недостатне	4-0		4-0	недостатне		
• дотримання композиції та використання мовленнєвих кліше, притаманних АП	повністю достатне	12-10	12	12-10	повністю достатне	• використання засобів міжфразового зв'язку	
	частково достатне	9-5		9-5	частково достатне		
	недостатне	4-0		4-0	недостатне		
• відсутність особистісних та/чи оціночних суджень	повністю достатня	12-10	12	12-10	повністю достатня	• відсутність особистісних та/чи оціночних суджень	
	частково достатня	9-5		9-5	частково достатня		
	недостатня	4-0		4-0	недостатня		
• відсутність другорядної інформації	повністю достатня	12-10	12	12-10	повністю достатня	• відсутність другорядної інформації	
	частково достатня	9-5		9-5	частково достатня		
	недостатня	4-0		4-0	недостатня		
III. Адекватність та еквівалентність перекладу (24 балів)							
• відповідність використаної лексики	повністю достатне	12-10	12	12-10	повністю достатня	• відповідність використаної лексики	
	частково достатне	9-5		9-5	частково достатня		
	недостатне	4-0		4-0	недостатня		
• відповідність використаної граматики	повністю достатне	12-10	12	12-10	повністю достатня	• відповідність використаної граматики	
	частково достатне	9-5		9-5	частково достатня		
	недостатне	4-0		4-0	недостатня		
IV. Мовне і позамовне оформлення ТП (18 балів)							
• правильність оформлення абзаців, вирівнювання заголовка по центру	повністю достатня	6-5	6	6-5	повністю достатня	• правильність оформлення абзаців, вирівнювання заголовка по центру	
	частково достатня	4-3		4-3	частково достатня		
	недостатня	2-0		2-0	недостатня		
• дотримання норм орфографії і пунктуації	повністю достатне	6-5	6	6-5	повністю достатне	• дотримання норм орфографії і пунктуації	
	частково достатне	4-3		4-3	частково достатне		
	недостатне	2-0		2-0	недостатне		
• обсяг висловлювання	400-500 друк. зн.	6-5	6	6-5	20-30% від оригіналу	• обсяг висловлювання	
	300-400 друк. зн.	4-3		4-3	30-40% від оригіналу		
	<300 або >500 друк. зн.	2-0		2-0	<20% або >40% від оригіналу		

адекватному й еквівалентному перекладу за визначеними критеріями. Відповідно до згаданої таблиці, максимальна оцінка, яку учень може отримати за виконання АП чи РП англomовної журнальної тематичної статті, становить сто двадцять балів, які згодом можуть бути легко інтерпретовані відповідно до 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти [12] шляхом ділення загальної суми балів на 10 та округлення результату до найближчого цілого числа. Отже, відповідно до значущості кожного критерію учні можуть отримати 30 балів за дотримання критерію змістовності, 48 – за жанрову відповідність, 24 – за адекватність та еквівалентність перекладу і 18 – за позамовне оформлення ТП. Детальніше шкала оцінювання представлена у таблиці 1.

Отже, як результат зіставлення висновків вищезазначених авторів з визначальними характеристиками АП і РП ми запропонували такі критерії для їхнього оцінювання: змістовність, жанрова відповідність, адекватність та еквівалентність перекладу та мовне й позамовне оформлення. Дамо коротку характеристику кожному з них.

Під *змістовністю* ми розуміємо відповідність вторинного тексту, створеного учнями, змісту ТО, компресію якого вони здійснюють. Ця відповідність, у першу чергу, має знайти відображення у змістовій точності тексту анотації чи реферату, яка забезпечується відсутністю смислових перекозень, точним вибором лексичних і граматичних засобів у вторинному тексті. По-друге, у межах критерію змістовності оцінці підлягає повнота передачі змісту ТО. Для АП це правильне визначення таких елементів статті як тема, мета написання, головна і другорядна, і висновки/рекомендації автора), що частково реалізовує комунікативний намір перекладача; для РП – відображення усіх основних положень ТО у вторинному тексті. Крім коректно визначених елементів анотації й реферату оцінці підлягає також і повнота передачі змісту ТО, яка знаходить своє відображення у логіці побудови вторинного тексту з урахуванням логіко-смислових зв'язків ТО.

Критерій *жанрової відповідності* покликаний оцінити здатність учнів враховувати характерні особливості анотації і реферату як вторинних текстів, покликаних у стислій, обмеженій за обсягом формі “прорекламувати” та розкрити основний зміст статті потенційному читачеві, дотримуючись певної послідовності викладу думок, уникаючи копіювання цілих фраз чи речень ТО і застосовуючи основні прийоми смислової компресії (узагальнення і перефразування). Крім цього, під час оцінювання жанрової відповідності у створеному учнями АП необхідно врахувати дотримання чіткої композиційної структури, притаманної текстам цього жанру, та використання необхідних

мовленнєвих кліше. Щодо оцінювання РП визначним показником є адекватне використання засобів міжфразового зв'язку під час стислого письмового викладу змісту статті мовою перекладу. У межах вимог до обох видів перекладу контролю також підлягатимуть уміння суб'єктивного висловлювання, яке може бути реалізовано шляхом використання лише фактологічної інформації у вторинному тексті. Помилковим також вважається і включення до кінцевого продукту РП несуттєвих, другорядних фактів, представлених у ТО.

Адекватність та еквівалентність перекладу передбачає відбір і використання таких лексичних і граматичних одиниць мовою перекладу, які забезпечать передачу змісту ТО без змін під час АП і РП.

Мовне й позамовне оформлення передбачає коректний відбір та використання лексики, а також дотримання граматичних, орфографічних і пунктуаційних норм у кінцевому варіанті анотації та реферату.

Критерій *позамовного оформлення* реалізовується в оцінці правильності технічного оформлення кінцевого варіанта тексту АП чи РП – дотримання абзаців та вирівнювання заголовка по центру, а також дотримання обмеження в обсязі письмового висловлювання, яке обумовлене жанровою специфікою обох видів перекладу і складає не більше 500 друкованих знаків для АП і 20-30% від обсягу оригіналу для РП.

Таким чином, розроблені та обґрунтовані вище чотири критерії оцінювання дозволяють об'єктивно оцінити рівень сформованості навичок і розвитку умінь учнів під час АП і РП англomовних журнальних тематичних статей. Перспективним напрямом подальшого дослідження цього питання вбачаємо у розробці критеріїв оцінювання рівня розвитку умінь старшокласників у інших видах перекладу, зокрема повному письмовому та усному послідовному. Можливим є також укладання авторської робочої програми спецкурсу з АП і РП та інших видів перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беженар І. В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Беженар Ірина Володимирівна. – К., 2012. – 324 с.
2. Зорина Н. Д. Обучение аннотированию и реферированию иностранной литературы по специальности в неязыковом вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Зорина Н. Д. – М. : 1972. – 270 с.
3. Козленкова Е. А. Методические основы создания курса дистанционного обучения письменному переводу в системе дополнительного образования (английский язык, неязыковой вуз, квалификация

- “Переводчик в сфере профессиональной коммуникации”) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Е. А. Козленкова. – М., 2009. – 27 с.
4. Корж Т. М. Навчання студентів вищих технічних навчальних закладів анутовання англійських професійно орієнтованих текстів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Корж Тетяна Миколаївна. – Севастополь, 2008. – 256 с.
 5. Латышев Л. К. Перевод: Теория, практика и методика преподавания: учебник для студ. перевод. фак. высш. учеб. заведений / Латышев Л. К., Семенов А.Л. – 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр “Академия”, 2008. – 192 с.
 6. Литвин С. В. Навчання учнів старшої загальноосвітньої школи писемного спілкування англійською мовою : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Литвин Світлана Володимирівна. – К., 2005. – 192 с.
 7. Митрофаненко Л. М. Подготовка аспирантов к работе с научными текстами по специальности / Л. М. Митрофаненко // Материалы международной заочной научно-практической конференции “Актуальные проблемы современной педагогики”. – НП “Сибирская ассоциация консультантов”. – Новосибирск, 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до джерела : http://sibac.info/files/2010_05_15_pedagog/mitrofanenko.pdf
 8. Пасічник Т. Д. Методика навчання майбутніх філологів писемного двостороннього перекладу комерційних листів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Пасічник Тетяна Дмитрівна. – К., 2011. – 300 с.
 9. Перевёрткина М. С. Методика обучения переводу английских фразовых глаголов студентов переводческого отделения (3 – 5 курсы) : автореф. дис. на соискание уч. ст. канд. пед. наук : 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (иностраный язык, уровень общего и профессионального образования)” / М. С. Перевёрткина. – СПб., 2010. – 26 с.
 10. Писанко М. Л. Формування англомовної соціокультурної компетенції у студентів мовних спеціальностей на базі німецької мови як першої іноземної : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Писанко Марія Леонідівна. – К., 2008. – 368 с.
 11. Попова Т. В. Методика обучения студентов неязыковых вузов письменному переводу научных текстов : автореф. дис. на соискание уч. ст. канд. пед. наук : 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (иностраный язык, уровень профессионального образования)” / Т. В. Попова. – СПб., 2008. – 25 с.
 12. Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти : Наказ міністерства освіти і науки України. Академія педагогічних наук України (№ 428/48 від 04.09.2000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://uazakon.com/document/spart40/inx40151.htm>
 13. Синеккоп О. С. Методика інтерактивного навчання англійського писемного мовлення майбутніх фахівців з інформаційної безпеки з використанням комп’ютерних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Синеккоп Оксана Степанівна. – К., 2010. – 370 с.
 14. Трофимова С. В. Методика обучения общественно-политическому письменному переводу на языковом факультете : дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Трофимова Светлана Вячеславовна. – М., 1972. – 156 с.
 15. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад” / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.

Отримано 11.03.2015

